

על גורודיש - מעודכן

אלוף שמואל גון. נולד 1930, נפטר 1991. השתתף בהגנה כבר מגיל 14, נפצע חמש פעמים, קיבל עיטור העוז. פיקד על חטיבה שבע במלחמת ששת הימים וכאלוף פיקוד דרום במלחמת יום כיפור.

אינני כותב את הדברים האלה עם יומרות היסטוריות, ואין כאן שום נסיון או עניין לדיוק היסטורי. זה גם לא נכתב כדי לבוא חשבון עם הצבא והמדינה. זה ציור קר נפש של המאורעות שחוויתי אותם. אחרי חמישים שנה אפשר להגיד שניתן להסתכל על הדברים מהצד. זה יותר חשבון נפש אישי וציבורי אודות פרצופינו האמיתיים, שלא קל להתבונן בהם במראה העקומה. הייתי סתם חייל אפור, פיון קטן שמנסה לעשות מה שאומרים לו הגדולים. מתוארים כאן לא מעט אירועים קשים ומצמררים. כאשר אתם עוסקים בתכנים וקומבינות, עושים את זה בעסקים, לא אומרים אמת, מזלזלים ושוקעים באגואיזם, זיכרו על הגב של מי אתם בכלל קיימים.

מאיפוא להתחיל? מ-1948, בעת שהורי הביאו אותי לזירה, כאשר גורודיש הנער נלחם בירושלים? או ב-1967, כאשר העירו אותנו עם "סדין אדום" – קוד פריצת מלחמת ששת הימים? או אולי יום כיפור 1973, כאשר נשמעת בצהרים דפיקה על דלת ביתנו ברעננה עם צו שמונה לגיוס למלחמה שידעתי שעומדת להתרחש? אולי מהמחזה "גורודיש" של הקאמרי, שהלכתי לראות ולשמוע לפני כשנתיים? אני מודה שאחרי שראיתי את ההצגה, שנכחו בה כמה אורחים חשובים מאוד, כמו אהוד ברק ואחרים, חצי שנה לפחות עלו לי כל מיני תחושות קשות שחשבתי שכבר מזמן התעופפו אל מחשכי הזמן האבוד.

במאי 1966 גייסו אותי לצהל. אני מודה שלא אהבתי את הדבר הזה לרגע אחד. צהל הוקם בין היתר על מסורת הספרון "אנשי פנפילוב", ספר תעמולה, כנראה מפוברק. אודות גדוד חי"ר סובייטי המגן על מוסקבה בהתקפות הצבא הגרמני. תמצית הספר שעל החייל לחיות ולמות למען המולדת, והוא כשלעצמו, אין לו ערך. על פחדנות בקרב, העונש היה הוצאה להורג מיידית על ידי חברי החייל.

כיומיים אחרי שצורפתי לצהל, חוויתי כמה אירועים מכוננים. אחרי יום ארוך של אימונים מתישים בחום הקיץ הלוהט, מסעות במרחבי החולות והגבעות, חוזרים למחנה בצריפין, לצריף הבריטי הארוך שבו דחסו כחמישים בנדיטים, ומה? חסר כמובן ציוד. היה שומר? אז היה. חסרה שמירה. זה משפט צבאי וקנס של לירה או שתיים, מתוך השמונה שנתנו לנו כל

חודש. מיהר אלי אחד מחברי הרחמנים, והודיע לי, די בהתרגשות, שהאפסנאי נתן לו שמיכה מיותרת, והוא מוכן למכור לי אותה בשתי לירות, או חמש. ברירה לא הייתה לי – חברים באפסנאות לא היו לי. מההורים לא לקחתי כל השירות כסף, גם לא היו משופעים בכך ממילא – היו אנשים ישרים להחריד. ואין מקום לאנשים ישרים בארץ הזאת. וכך היה למחרת, ולמחרת. מה עושים? גונבים בחזרה. סליחה, זה לא נקרא לגנוב – השלמת ציוד – להסדר בג'ונגל, לפי מסורת הפלמח. וכך, ה"חברים לנשק" עסקו בזמנם הפנוי בגניבות פשוטות, כיוון שזה לא היה מסובך. וגם כמובן שהיה צורך דחוף ללמוד לשקר ברמות כאלו, שלא ידענו שאנו משקרים. כיוון שעל כל טעות קטנה חוטפים. זה יכול לעשות הקפות סביב הגבעה עם המיטה על הגב, לרוץ עם תדל מלא אבנים, או סתם ללכת לכלא.

אירוע מעניין אחר היה שאחד הנערים – חרדי ממאה שערים שנפל בשבי צהל, ניסה להתאבד בתלייה. לירות בעצמו לא ידע האומלל, כיוון שזה לא כל כך הצליח לו. כנראה ששלחו אותו הביתה. לא הוצאנו אותו להורג בעוון פחדנות לנוכח פני האוייב. מה לחרדי ולגן החיות שהיינו בו? נער עלוב מראה עם פיאות ארוכות, ששלטון רשע גרר אותו לגיהנום. הם צודקים, החרדים, איך אפשר לשלוח נערים שחונכו על שמירת הלשון, מידות טובות ודרך ארץ, אפילו קצת, לחיות בין אנשים שכל העת מקללים ברוסית ובערבית מדוברות, מתפללים כל העת אל בחורות ערומות, משקרים וגונבים ללא הניד עפעף? כולם צריכים לשרת, כמובן, אבל קודם כל מאהבה – יש מילה כזאת – ובהתנדבות. ולחרדים שיקימו יחידות חרדיות גלאט, ששם ישרתו על פי מצוות התורה. בלי צבא לא נתקיים כאן שעה אחת.

צהל היה מערכת קשוחה ביותר, אפילו אכזרית, כלפי החייל. המדינות הזעירה עמדה מול שכנים רבים ועצומים, שלהם שטחים אינסופיים, עתודות אדם ואמצעים לא הגבלה. לא ברור לי אם היחס היה אחד לעשר או אחד למאה, וזה גם לא משנה. לא ברור עד היום איך המדינה עמדה במלחמות, למרות כל הסיכויים. משהו לא הגיוני מתרחש כאן. באותם ימים, מצרים וסוריה הקימו יישות אחת, נדמה לי שקראו לה רע"מ, ושתפקידה העיקרי, היה איחוד כוחות למען השמדת מדינת ישראל, הקוץ בעיני האומה הערבית. "חדשות גבע", שאותם ראינו כאשר היינו הולכים לראות סרט – ובאותם ימים רחוקים לא הייתה טלוויזיה, בטח שלא שום דרך לדעת מה מתרחש בעולם, למעט העיתונים, שרובם ככולם שירתו את המימסד; היינו צופים מדי פעם בהמונים המשולהבים הרוקדים בכיכרות קהיר ודמשק, עם חרבות מתנופפות, קוראים קריאות ריתמיות להשמדת ישראל. היה ברור שתפרוץ מלחמה, וצהל נערך והתאמן בכל כוחו לעומד להתרחש. כאמור, העם או האומה עומדים מעל האינדיבידואל, ועל האינדיבידואל לחיות ולמות למען המולדת. כך חונכנו, כך האמנו. גם לא הייתה ברירה אחרת. אני דור שלישי של ניצולי שואה, תמונות בני משפחתי הרצוחים היו תלויות על קירות ביתנו, שהרבה לא היה לנו מה לתלות עליהם. אחרי חצי שנה של אימונים אינטנסיביים, הכוללים הבנה אלמנטארית בתורת הריגת בני אדם והתמחות במכשירי קשר, אני ועוד כמה חברים מקורס האלחוט הוצבנו בחטיבה שבע. זה היה קורס אלחוט מעמיק, כולל שיעורי מורס, שלמדנו בשיטת שטיפת המוח. מעולם לא עסקתי במורס, אבל אולי זה נתן לי איזה תובנה ללימודי המוזיקה ששקעתי בהם אחרי הצבא. אפיזודה שיגרתית במהלך הקורס, שכמובן ניסו גם שם להכניס בנו קצת משמעת, - צווח רס"ר המשמעת על אחד מאיתנו במסדר – "אתה גדול, שמן ומסריח". אתם מסכימים איתי שכך יש לחנך אנשים לאהבת המולדת ולהקרבה עצמית למען הציבור.

אני מניח שמנהיגי הצבא והמדינה, שכך דאגו לחנך אותנו להיות אנשים ממושמצים ואמינים, נהגו לחנך גם כך את ילדיהם. למשל, הופכים את הילד המתקשה להתעורר בבוקר עם המיטה. רץ בבוקר לפני ארוחת הבוקר עם תרמיל מלא אבנים על הגב, עושה חמישים שכיבות שמיכה, אחרת אין ארוחת בוקר, או שלא שותים מים כל היום הלוהט, כדי להתרגל ל"משמעת מים", כפי שסברו חכמי הצבא באותו זמן. כל הזמן צריחות, קללות וגערות. אין ספק שכפי שהם חנכו אותנו, כך הם חנכו את ילדיהם. הדוגמא האישית היא הלפיד לפני המחנה.

נשלחנו למחנה נתן, במבואות הדרומיים של באר שבע. שם התאמנה החטיבה. מחנה נתן היה על שם נתן אלבז, חייל צהל ב-1954, שרימון יד שבו טיפל נדרך, ומאחר ולא היה לו לאן לזרוק אותו. הטיל עצמו עליו ונהרג כדי שחבריו לא ייפגעו:

על מעשהו ניתן לאלבז לאחר מותו צל"ש על ידי הרמטכ"ל משה דיין .
המשורר נתן אלתרמן כתב שיר לזכרו ב"טור השביעי"

להלן אחד מבתי השיר:
רְצֵת חֵישׁ, בְּלִי עֵמֹד, כְּאֵלוֹ
אֲחַזֵּךְ הַטְרוּף כִּי עַז.
רְצֵת חֵישׁ וּפְנִים הֶאֱפִילוֹ
כְּפָנֵי אִישׁ הַפּוֹרֵץ לְבוֹז בַּז.
כֹּה מֵהֶרֶת לְרוּץ שְׂאֵפְלוֹ
הַצֵּטְדֵק לֹא הִסְפִּיקָה, אֶלְבַּז.

בשער המחנה, כנראה היה זה נובמבר 1966, קיבל את פנינו השין גימל, אם אפשר לומר כך, "משוגעים – מה באתם לכאן? תברחו מהמקום". או משהו כזה. הבנו מייד שהגענו לבית המשוגעים הצהלי. קיבלנו אוהל מאובק לסתם חיילים. לרבטי"ם כבר היה אוהל משלהם. רב"ט נחשב למפקד. סמל אכל כבר בחדר אוכל קצינים. הדיסטנס בין חיילים ומפקדים היה חד וקשה. על החייל לציית ללא עוררין לכל פקודה. הכלא הגדודי היה מקום מחריד, שבו החיילים ששברו איזה כללון משגינות גורודיש היו מושא להתעללות השין גימלים . כאשר הגענו למחנה, חזרו כוחות החטיבה מפעולת סמוע, אחת מפעולות התגמול האינסופיות כנגד הפידאיון הערביים, שהיו נכנסים מדי פעם לשטחי מדינת ישראל, לבוז בז ולרצוח פה ושם מי שנמצא להם בדרך.

במשך השנים התחוור שכל פעולות התגמול האלו היו לריק. נהרגו הרבה מאיתנו ומהערבים. כאשר גורודיש היה יוצא מלשכת המחט או מחדר האוכל, היינו פשוט בורחים. כל מי שהיה עובר לידו הוא היה בודק אותו במקום, מוצא משהו שלא כשורה, שופט אותו במקום לשבוע מחבוש, או שלושים וחמישה ימים - כל המרבה הרי זה משובח. למשל, עבירה חמורה לא לקפל את שרוולי החולצה בדיוק חמש פעמים, ובקפדנות חדה. חגורת מכנסיים, אם האבזם היה בכיוון ההפוך לפקודה – בית סוהר. אם ספר פקודות מטכ"ל היה נניח מאתיים עמודים, ספר פקודות חטיבה שבע היה חמש מאות. אם הצבא קבע שהמהירות המותרת היא ארבעים קמ"ש, גורודיש תיקן 39. כך שהנהג האומלל נשפט פעמיים. פעם בבית המשפט הצבאי, ואחרי שסיים את הביולוי בכלא ארבע, שב ליחידה וחטף עוד כמה ימים ושבועות בקשיש. וכך הכלא הגדודי של חטיבה שבע היה עמוס בנהגים וקשרים. בחודשים המעטים עד פרוץ מלחמת ששת הימים, החטיבה התאמנה ללא הרף. במחנה נתן החטיבה ערכה בין היתר אימונים באש חיה, בהם כוחות משולבים של טנקים וגדוד החרמ"ש של החטיבה פעלו בשיתוף כדי לכבוש גבעה כלשהי בנגב. הטנקים ירו כחיפוי מעל ראשי החיילים המסתערים על הגבעה, כך שהפגזים אמורים היו להתפוצץ ממש לפניהם, כדי "שהאויב" המגן על הגבעה לא יוכל להרים את הראש. בשלב מסוים ניתנה פקודת חדל לטנקים, כדי שהחיילים יוכלו לסיים את ההסתערות על הגבעה ולכבוש אותה. אחד הטנקים התפקשש, ופלט פגז הישר לתוך המחלקה המסתערת .

הספקתי להשתתף בקרבות על המים כאשר הסורים החלו להטות את מקורות הירדן, כדי למנוע מים מישראל. חוץ מהגשמים המועטים, זה כמעט כל מה שהיה כמי שתייה .
ב-1948, סטאלין הפסיכופאט הציל את מדינת ישראל מהשמדה כאשר הורה לצ'כיה לספק נשק כבד למדינה בדרך. הנשק האישי שקיבלתי בחטיבה, היה המקנ"ק המפורסם – הרובה הצ'כי שאיתו הצבא הגרמני כבש כמעט את כל העולם. סטאלין היה ה"מורה הרוחני" של היטלר, הוא זה שהמציא את המחנות שבהם מיליוני אנשים נכלאו והועבדו בפרך עד מוות. בתחילת שנות החמישים ברית המועצות דאז, החליטה לתמוך במדינות ערב, והחלה לספק להן נשק סובייטי משובח, שלדעתי הצנועה היה הרבה יותר טוב ממה שהיה לנו. הצבא המצרי נערך בכוח גדול לפחות פי שלושה מצהל, על פי הדוקטרינה הסובייטית .
אחרי הביולוי המרתק במחנה נתן, חזרנו למפקדת הקבע בג'וליס, (מחנה עמנאל, ליד משואות יצחק, בדרך לאשקלון), הצמודה למפקדת כוחות השיריון, בפיקודו של "מר שיריון" האלוף ישראל טל, עם בית הספר לשיריון, ויחד עם בית המעצר המחריד, כמובן, בו חונכו מחדש חניכים סוררים, שלא הצליחו להבין מה פשר המושג "משמעת". גם אנוכי ביליתי שם. מאחר ואני ועוד חייל היינו עסוקים, בטיפשותינו, בגלילת כבלי טלפון ממש בצמוד ללשכת המח"ט. יצא המפקד האגדי מלשכתו, ושני הטיפשים לא קפצו מייד על רגליהם האחוריות

בהצדעה מתוחה למשעי. גורודיש עמד שם, מסתכל במבטו הקשה והרע למקום כלשהו; הסמח"ט פנה אלינו בבהילות שנלך לקצין הקשר להישפט. למיטב זכרוני, אביגדור בן גל, (יאנוש, לימים אלוף), היה אז קצין האגם של החטיבה. הוא היה אחד האנשים הבודדים שגורודיש פחד ממנו. פעם הם יצאו שניהם לסיור בג'יפ, והג'יפ עלה על מוקש. יאנוש נפצע ונותר צולע ברגלו. גורודיש נהג לנסוע מאז בג'יפ כאשר דלתו פתוחה. כאשר ראינו ג'יפ נוסע עם דלת מתנופפת, ידענו כי גורודיש מגיע, כך שהיה לנו קצת זמן לברוח.

קצין האגם של החטיבה במלחמת ששת הימים היה אחיו של גורודיש, יואל, שבין היתר עסק לפני המלחמה בקליטת טנקי הפטון (מגח) האמריקאיים. לחטיבה שבע היו שלושה גדודי טנקים – סנטוריונים בריטיים עם תותח משופר, פטונים וגדוד טנקי AMX צרפתיים, שהיו טובים לכלום. היו יורים על טנק סובייטי, והפגז היה ניתז ממנו ועף השמימה. (באינטרנט מצאתי שלחטיבה היו רק שני גדודי טנקים, ולא הזכירו את ה-AMX אבל זה מה שאני זוכר. אולי סופחו אלינו הטנקים)

זמן מה לפני פרוץ המלחמה, פלוגת הקשר של החטיבה הכינה במצדה את טקס השבעת הטיירוניס שגויסו לחטיבה. היו אלה שבועיים נחמדים לשם שינוי. כל בוקר הייתי רץ במעלה הדייק הרומאי לראש ההר לצפות בזריחה המרהיבה של השמש העולה וצובעת את ים המלח בשלל צבעים זוהרים המתחלפים מרגע לרגע כאשר השמש מציצה מעל הרי אדום הקרירים ומכינה אותנו לעוד יום לוחט. על פיסגת ההר הובאו הטיירוניס, כל אחד קיבל רובה ותנ"ך, ונשבע להגן על המולדת בכל מחיר; למיטב זכרוני, זה היה הנוסח, פחות או יותר. את הדרך חזרה לג'וליס החלטנו לערוך ברגל. בדרך פגשנו בכמה צנחנים, שאחד מהם היה אריה סגל, חבר ילדות מרעננה, שנהרג מכדור של צלף בעת שחטיבת הצנחנים תקפה את רצועת עזה במלחמה שפרצה ביוני. מצדה הייתה המיתוס עליו חונכנו – להלחם באויב עד הכדור לפני האחרון. כנראה, ממחקרים וחפירות ארכיאולוגיות, סיפור הגבורה של מצדה כנראה שלא היה ולא נברא – היהודים שהתבצרו שם היו מורדים שברחו מירושלים, שם הם היו האחראים העיקריים לפריצת המרד המטורף נגד הרומאים. חבורות בריונים ורוצחים שהרומאים רדפו אחריהם עד חרמה.

במאי, נשיא מצרים הורה לצבא המצרי להיכנס לחצי האי סיני, ולהעריך למלחמה מול ישראל. הצבא המצרי היה כאמור גדול לפחות פי שלושה מצהל, ומצוייד היטב במיטב הנשק הסובייטי, נשק שגבר על הצבא הגרמני במלחמת העולם השנייה. בשלושת השבועות של ההמתנה לפני המלחמה, החטיבה דילגה כל העת, כדי שלא תופתע מתקיפת פגע של מטוסים מצריים. הייתי הקשר של קצין החימוש, רב סרן דוד שילה; היה עלינו לוודא שהשיירה תעבור בשלום. זה היה טור צבאי ארוך, החטיבה תוגברה בכוחות של טילי נ"ט ואמצעים אחרים שלא ראיתי כמוהם עד אז. מצעדי צהל היו משהו סימלי ביחס לעוצמה של חטיבה שבע לבדה. פעם עמדנו, אני, קצין החימוש והנהג, על גבעה הצופה על השיירה, וזה לקח כחצי שעה עד שכל הכוחות עברו. ואם נסעו במהירות ממוצעת של 40 קמ"ש, הרי שאורך השיירה היה כעשרים קילומטר!

ממחקרים שעשו מאז על מלחמת ששת הימים, כנראה שנאצר לא היה מעוניין ממש לפתוח במלחמה, וכנראה נסחף מכוח הכריזמה שלו שהרקידה את ההמונים המשולהבים. תיאוריה אחרת משערת שהמצרים נערכו כדי להשמיד את מפעל הטקסטיל בדימונה, שם כנראה ייצרו בגדי עבודה כחול לבן מגוהצים לפועלים החרוצים. או לכבוש את הנגב, שזאת הייתה מטרת המצרים במלחמת 1948, כדי ליצור רצף טריטוריאלי עם סעודיה, להשתלט עליה ועל אוצרותיה ולאגף את מדינת היהודים.

בחמישי ליוני העיר אותי קצין החימוש. המלחמה פרצה, והחטיבה תקפה את פיתחת רפח, ולאחר קרב הבקעה קשה רווי אבידות, פרצה החטיבה וכוחות צהל אל מרחבי סיני. ביום הרביעי הגעתי לגשר פירדאן שעל תעלת סואץ, שם הצטלם לעיתון לייף, אחד מקצינינו – יוסי בן חנוך, נושא קלשניקוב בגאון.

איך שעברנו את הגבול, נסענו לבד בג'יפ. שילה נהג, חמוש באקדח תופי עם כמה כדורים, הנהג לידו עם עוזי, ואני מאחור עם המקנק. נכנסנו לשביל עפר, שמשני צדדיו שיחי צבר בגובה רב. פתאום צץ מולנו אדם חמוש בקלשניקוב, לבוש בבגדים אזרחיים. זאת הייתה הפעם הראשונה שראיתי את הכלי הזה, עם המחסנית שלא נגמרת. האיש היה בפניקה

מוחלטת, אולי אזלה לו התחמושת. לא הבנתי מדוע לא קצר אותנו. הנהג עם העוזי נכנס להלם, אני מאחור עם המקנק לא יכולתי לעשות כלום. פתאום הבחור החל לטפס כאחוז אמוק על שיחי הצבר על קוציהם האיזמים, ונעלם.

אריה סגל, חבר ילדות שנפל במלחמת ששת הימים¹

התפקיד שלנו היה לעשות סטטיסטיקה של כלים ואנשים שנפגעו, לתקן תוך כדי קרב טנקים וחלמים פגועים, לגרד עם שפכטלים את שאריות האנשים שהיו שם, לאסוף צוותי טנקים שהתפזרו ולדחוף אותם קדימה. מכמאה ועשרים טנקים, הגיעו לתעלה כארבעים. (באינטרנט מצאתי שהגיעו לתעלה כשמונים טנקים, אבל זה מה שאני זוכר). פלוגת הסיור החטיבתית הושמדה כמעט כליל, כאשר אנשיה שנסעו על ג'יפים רכים, נשלחו קדימה למשוך אש.

בתום המלחמה בא הרמטכל, רב אלוף יצחק רבין, יפה התואר והנערץ, להצדיע לחטיבה. אז נשא גורודיש את נאומו המפורסם "אל המוות הישרנו מבט, והוא השפיל את עיניו". אבל הוא אמר לנו עוד כמה דברים שנשא בגאון לפני הרמטכל "חטיבה שבע ערוכה ומוכנה לכבוש את המזרח התיכון". זה מה שאני זוכר, יש להניח שזה לא המלל המדויק. אני זוכר היטב שהחטיבה ירתה שלושה מטחי כבוד, כך שהיו שם שלושה גדודי שיריון. המטח השלישי היה מגומגם.

אחרי המלחמה התמקמה החטיבה ברפידיים, ובין היתר הייתי קשר בחמ"ל. אחרי שאניית חיל הים "איילת" הוטבעה בטילי ים-ים "סטיקס" סובייטיים על ידי המצרים, החליטו אצלינו ללמד את המצרים החצופים לקח, והטנקים של חטיבה שבע השתתפו בהבערת בתי הזיקוק בסואץ. זאת הייתה הפעם הראשונה בעולם שאנייה הוטבעה בטילי ים-ים, וכנראה שהסובייטים רצו לבדוק את הנשק עלינו. למחרת הודיע דובר צהל שהמצרים פתחו באש ואנחנו החזרנו באש. מה שלא היה נכון, למיטב זכרוני – זאת הייתה נקמה פשוטה. התקרית הזאת הייתה כנראה הקדימון למלחמת ההתשה לאורך תעלת סואץ, שהגיעה לשיאה במלחמת יום הכיפורים. ייתכן ועבדכם הנאמן העביר לכוחות את פקודת האש. בכל אופן, הייתי שם.

¹ בנם של אברהם ולאח, אח בכור לארנונה. נולד ביום כ' בתמוז תש"ח (27.7.1948) בניקוסיה אשר בקפריסין. בעודו תינוק - בשנת 1949 עלתה המשפחה לארץ. אריה סיים את לימודיו היסודיים בבית-ספר ממלכתי ברעננה והמשיך ללמוד בבית-הספר התיכון החקלאי "עירון" שבחדרה. השתייך לגדנ"ע ובמסגרת זו עבר קורס מ"כ והוסמך לתפקיד זה. אריה אהב ספורט - ריצה וכדורגל. לצה"ל גויס במאי 1966 והתנדב לחיל-הצנחנים. עבר קורס מ"כ. השתתף בקרב על סמוע בהיותו ששה חדשים בלבד בצה"ל. עוד הוא בשירות-החובה פרצה מלחמת ששת הימים ובשעה שניסה לאגוף כוח-אויב כדי להשתיקו נפל באש החזקה; זה היה בחרת זיתון שליך עזה ביום הראשון לקרבותיה, הוא כ"ו באייר תשכ"ז (5.6.1967). הובא לקבורה בבית-הקברות הצבאי לשעת-חירום בבארי ולאחר זמן הועבר למנוחת-עולמים בבית-הקברות ברעננה. במכתבו האחרון להוריו שכתב לפני יציאתו לקרב כתוב לאמר: "אני משאיר לכם את המכתב הזה לפני יציאתי להגן על מולדת, בה אני חי, ולהגן עליכם ועל משפחתכם, כי אנו, חיילי צבא ההגנה לישראל, חייבים להגן על האדמה שאנו חיים עליה. לא נתן לערבים לעשות בנו מה שהם רוצים..." והוא מסיים בדברים "נקווה להצליח!" שמו הונצח בבטאון המועצה המקומית של רעננה.

גורודיש היה הגיבור הנערץ של האומה והסמל של תקומת ישראל המכריעה את כל אויביה. אני חושב שהוא דמיין את עצמו כמשיח. שיגעון גדלות היה לו לאין ספק, יחד עם אומץ בלתי רגיל לצאת בראש הכוחות, שוב ושוב, להגן על מדינת ישראל מול אש התופת. הוא היה מתרועע עם הרב גורן, ואלי תיכננו לכבוש את הארץ המובטחת. חטיבה שבע עברה כל העת מחזית לחזית, אחרי ששת הימים. הוצבנו ברמת הגולן, והמפקדה של החטיבה הייתה בקוניטרה, בבית החולים. משם היינו יורדים מפעם לפעם לעמק הירדן, שם התנהלו כל העת מרדפים אחרי מחבלים.

מדי פעם היינו יורדים כמה קשרים ומתמקמים בכוכב הירדן – המבצר הצלבני הנטוש, שאז היה למעשה מופקר ופתוח לציבור. המיקום האסטרטגי שלו התאים בדיוק לתיווך בין מפקדת החטיבה בגולן לבין הכוחות הפועלים לאורך הגבול עם ירדן. זאת הייתה תקופה מעניינת – הרחק מהמפקדה והשיגימלים שרדפו אחרי כל שרוול מקומט. הירדנים טיווחו אותנו ומדי פעם פצצות מרגמה נחתו סביבנו, אבל לוחמים עזי נפש כמונו לא נבהלו מכלום. פעם הייתי צריך להעביר פלוגת טנקים מהגולן לעמק הירדן, וזה היה מבצע די מסובך, כיוון שנוצרו כל מיני בעיות טכניות שדרשו תיווך לא פשוט בין הכוחות השונים. זה נמשך לאורך כל הלילה. נדמה לי שלמחרת, או כמה ימים אחרי זה, גורודיש נתן הוראה לקצין הקשר להכניס את כולנו לבית הסוהר. לא ברור לי עד היום למה. למה לא? יען ורד, קצין הקשר אמר לו "על גופתי המתה".

מבית החולים בקוניטרה ירדנו למחנה נפח כדי לשקם את המחנה הסורי הנטוש ולהכשירו כמפקדת החטיבה. פעם הוטל עלי, כקשר תורן, לצאת לסיור עם גורודיש. כבר התחכתי איתו לא פעם, אבל לא הייתי הקשר הראשי שלו. עם הקשר המפורסם שלו, עמיר פורת, חלקתי חדר במחנה נפח. הוא ויצחק רובינשטיין, טכנאי הקשר, היו מהבודדים שגורודיש אהב אותם והם זרמו איתו מצויין. (עמיר פורת ויצחק רובינשטיין התפרסמו כאשר שיחררו לעיתונות את מסמכיהם במלות 30 שנה למלחמת יום כיפור)

יום אחד הייתי קשר תורן, ופתאום הודיעו שגורודיש יוצא לסיור ואני צריך לצאת איתו. איך ששמע זאת סגן קצין הקשר – הוא קפץ על הגלדיאטור וברח הביתה. היה ברור שמהשו יסתבך בהמשך. נסעתי עם הנהג אל הווילה בקוניטרה שם הוא נהג לנפוש בסוף שבוע עם בני משפחתו כנראה. יצא אלינו זעוף פנים, כרגיל, זרק אלי מבט קצר ומשך בגסות את כובע המצחיה שלי עד מתחת לסנטר. שיערה בודדה העיזה לבצבץ. איך שהוא נשארתי בחיים – הייתי צריך לקבל איזו הודעה עבור גורודיש, וההודעה השתבשה. גורודיש קרא לי לאחר מכן לבירור בלשכת המחט. משהו כמו חודש בפנים, הנחתי. נכנסתי מצוחצח ומגוהץ מצדיע בחדות עם העוזי. שאל מה קרה, אמרתי שהמכשיר התקלקל. ומשום מה ככה זה נגמר. והיה הסיפור האגדתי עם העוזי של אחד השיריונאים. הוא השאיר את העוזי על הארץ והטנק עלה עליו, וגורודיש מתבונן. קרא לנידון אליו "לך לנשקיה ותחליף את הנשק". אלוהים. יום ממית, יום מחייה.

בהצגה "גורודיש" של הקאמרי דובר לא מעט על התאבדות. זה היה בדרך כלל בגודלים. באותם שנים מי שלא שירת בצבא לא הייתה לו כמעט שום אפשרות להתקיים בארץ. זה נחשב כמעט לבגידה; בשירות הציבורי, בכל אופן, אדם שלא שירת לא היה יכול להתקבל לעבודה. להשתחרר מהצבא היה רק דרך הקב"ן, ושוב, לחולי נפש אין תקנה בארץ. נשאר רק להתאבד. יום אחד, במחנה נפח, אחד מהחבר'ה שלנו עלתה על פניו הבעה מוזרה, ופתאום דרך את העוזי בחדר בו נמצאנו. כאשר העוזי נדרך, הסדן נע אחורה ורואים בעצם מעין ריבוע שחור, ריק. תוך חצי שנייה האצבעות שלי היו בתוך הריבוע השחור, כך שהסדן לא היה פוגע בכדור אלא בידי. הוצאנו את העוזי מידינו, ולאחר שנרגע, לא דיווחנו על כך. החטיבה השתתפה במבצע כראמה, שבו צהל יצא לפשוט אחר הכוחות הפלסטינים שנערכו שם כדי לפגוע במדינת ישראל, ובעיקר כדי לתפוס את ערפאת, ראש האירגון לשיחרור פלסטין. ערפאת ברח על אופנוע, כוחותינו ספגו אבידות קשות מידי הצבא הירדני הקטן והמאומן היטב. היו לנו כשלושים הרוגים וכמאה פצועים, שני מטוסים הופלו, מעל עשרה טנקים נפגעו. טנקים וגופות חיילי צהל נותרו בשטח. למחרת הגיע מפקד הצבא, רב אלוף חיים בר לב, הנערץ על כולנו. כולו מבריק ומצוחצח למשעי, למול החיילים המעוכים והשפופים, שישבו על הארץ. עבדכם הנאמן ישב בשורה הראשונה. "היה זה יום לחימה

מלא", אמר המפקד בקולו השקט והבוטח, אולי האדיש. תהיתי הנער, מה זה יום לחימה מלא? ומה זה יום לחימה לא מלא? אבל מה מבינים נערים . שם החל תהליך ההתפכחות האישי שלי מאשליית האימפריה הבלתי מנוצחת.

(אני חייב להעיר כאן שאינני כותב דברים ברגשות שליליים כלפי מישהו. אין שום טינה, שום כעס. גם בחיי היומיום אני מקפיד שלא לרחוש טינה לאיש. זה דבר שלמדתי בשנות השבעים כאשר השתתפי בארצות הברית במעין קורס למודעות שבין היתר עסק בריפוי תודעתי, ומייסד התוכנית אמר שלא מצא אדם שלקה בסרטן שלא קיננה בו שינאה עמוקה כלפי מישהו. לקחתי זאת ברצינות תהומית והתחלתי לנקות את הנפש מכל שינאה או טינה לאדם כלשהו. שנים רבות לאחר מכן התברר לי שזה יסוד מוסד של תורת משה – ויקרא פרק יט פסוק י"ז. כאשר אני כותב משהו, אני מקפיד לוודא שהכל נעשה בראש טוב, עם חיוך. אני לא מוציא שום עשן רע על מפקדי צהל ועל הצבא. זה תיאור חסר מעורבות אישית של מה שראיתי וחוויתי)

גורודיש היה לוחם אמיץ לב, שתמיד רץ בראש הכוחות, נכון להקריב את חייו על מזבח המולדת. גם אנחנו. הוא מעולם לא התחבא מאחורי מסך ה LCD - שכמובן לא היו דברים כאלה אז. כעשרים אחוז, או שלושים אחוז מאבידות צהל הם קצינים, ההולכים בראש הכוחות. חייל בקרב לא נלחם למען המולדת, אלא ירוץ אחרי המפקד. עדיף לאהוב ולהעריך את המפקד, וכך היה כנראה אצל הצנחנים, אבל במקום הקשה שהייתי לא היה מקום זמן לסנטימנטים. השיריון זה חייל אפור, קשוח ומלא אבק; ובזמני, ככל שאני זוכר, אף אחד לא התנדב לשם, למעט כל מיני משוגעים לדבר .

לפעולת כראמה ריכז צהל כוחות גדולים, אינני יודע מה היה סדר הכוחות, אבל היו שם שריון וצנחנים ועוד כוחות. אלמנט הפתעה לא היה, כיוון שריכוזי הכוחות היו גלויים, ומספיק היה לירדנים להאזין לרשתות הקשר שלנו כדי להבין מה הולך לקרות. שום תחכום, שום אלמנט הפתעה, שום פעולת הסחה. הצבא נכנס פנימה כמו לטיול. נכנסנו לצד הירדני של בקעת הירדן, ולמעשה היינו מטווחים על ידי הצבא הירדני שישב על ההרים וירה בנו כמו בברווזים במטווח. מה חשבו המתכננים של המבצע הכושל הזה, אינני יודע. כנראה חשבו שברגע שהערכים יראו את כוחות צהל הגאיונים מסתערים, את הטנקים הבלתי מנוצחים של גורודיש מסתערים, ישילו את נעליהם ויברחו על נפשם. הם לא ברחו ונלחמו היטב. את המבצע ניהלו ראשי הצבא – בר לב, רפול, עוזי נרקיס, דני מט, גורודיש ואחרים שבהמשך התקדמו לתפקידים ראשיים בצהל. המבצע ששמו היה "תופת", כשל לחלוטין. חלק גדול מהכוחות שקעו באדמה הטובענית של העמק, והפכו למטרות נייחות לצבא הירדני, שפגע בהן במדוייק. למעשה המבצע הפך עד מהרה למבצע חילוץ עם נפגעים רבים .

לפני פעולת כראמה הייתי אמור להיות בזחלם של גורודיש, ובני קצין הקמבץ לימד אותי לירות במקלע כבד 0.5, שזה היה בין היתר התפקיד של הקשר. אזניות על הראש, ובכל אזניה רשת קשר אחרת, והאצבע על הדק המקלע. לימדו אותנו להשתמש בכל אמצעי הלחימה הקיימים, רימונים, מרגמות, טילי נ"ט. בהמשך למדתי כיצד לירות בטנק בקורס משקי קשר לשריון – "בשביל מה אני צריך לדעת לירות בטנק?" שאלתי את המדריך. "מה תעשה אם תישאר לבד בשדה ולידך טנק כשיר ואתה יכול להמשיך ולהלחם?" בני קצין, עלם חמודות, נהרג במלחמת יום כיפור.

יום אחד אמרתי לאורי אור, שהיה קצין האגם, שאני לא מבין איך אפשר לתפקד ככה. היה זה אחרי שגורודיש בא "לבדוק" את החמל, ובדרכו האופיינית הגסה וחסרת הפנים, העיף מהזחל כל מיני דברים שנראו לו מפונקים. לא נורא, אמר לי הקצין החתיך, אחד האנשים הבודדים שאהבנו בחטיבה. אבל גורודיש אף פעם לא התייחס בגסות אל הקצינים כמו אל החיילים .

בפעולה עצמה הוצבתי כקשר בזחל של קצין ההספקה, שפחד להיכנס לירדן. עמדנו ליד גשר אלנבי, ומשם הוא ניהל את ענייניו. ייתכן ובזכותו אני מספר לכם היום סיפורים. איש מפוכח ופרקטי, שהפסיק לחפש הרפתקאות זמן רב לפני כן. אנחנו הנערים, היינו להוטים להשתתף בהצגה – טנקים אדירים מסתערים, חיל האוויר צולל, צנחנים עזי נפש צדים את האוייבים האכזריים. מי שלא חווה דבר עצמתי כזה בחייו, לא יבין זאת .

לשרת בצבא ובחטיבה שבע באותם ימים היתה זכות יוצאת דופן. ראיתי וחוויתי דברים שאנשים לא מתנסים בהם אף פעם. לומדים מכל דבר, גם ובעיקר מהתנסויות שליליות וכואבות.

בששת הימים ולאחריה, נחשפתי שוב ושוב למחזות אימים של בני אדם כתושים, שרופים ומרוסקים, בכל תנוחת מוות מחרידה. המדבר, מלשון מרבוד, היה מרובד כולו מאופק עד אופק בגוויות אדם, שלעתים נסענו עליהן מחוסר ברירה, או מסתם העדר שום רגש לאוייב. אבל מה שנחרט בזכרוני עד היום, זה כאשר זחלמי הפינוי שבו מירדן עמוסים בגופות ההרוגים. כאמור, הזחלם שלנו עמד ליד גשר אלנבי, וכאשר ירדו מהגשר, הייתה מדרגה קטנה, משהו כמו עשרה ס"מ, בין הגשר לכביש. וכאשר הזחלם קפץ על המדרגה, בכל פעם קפצה החוצה מהזחל אמבטיה של דם. והתמונה הזאת, משום מה, עולה בעיני נפשי בכל פעם שאני נתקל באיזה מנוול ורמאי תורן שמנסה לרמות לקמבן ולתחמן. מה שמתרחש אצלינו כשיגרה מקובלת. כל פעם שמישהו מתווכח איתי שאוריד לו חמישים שקל, או סתם לא משלם מה שהוסכם, עולה תמונה זאת, שוב ושוב. את הלך תפיקו בעצמכם.

רוב בני האדם חסרים כריזמה מנהיגותית – בודדים הם האנשים המגיעים לתפקידי פיקוד שאנשים הולכים אחריהם בהערצה, כמו חיילי אלכסנדר הגדול. המפקד בצבא מקבל כל כמה חודשים חבורה של פרחים חסרי משמעת, והוא צריך להפוך אותם תוך כמה חודשים לכוח לוחם ממושמע. הדרך שהייתה מקובלת בצבאות אומות העולם, למשל בריטניה, גרמניה ואחרים, זה לשבור את האדם ולבנות אותו מחדש. וכך גם נהגו אצלנו, גם לפי שיטת "אנשי פנפילוב" ושיטות אחרות, שלדעתי לא ראויות בעם ישראל ולא בצבא ישראל, אבל זהו נושא ארוך וכאוב שאיננו עוסקים בו ישירות כאן, אבל משליך קשות על כל מהלך חיינו ואופיה של המדינה.

צריך להיות ברור שהמלחמה היא סימפטום של מחלת נפש. המין האנושי "נזר הבריאה", זה יצור מטורף ומופרע בצורה קיצונית. התרגלנו לחיות במצב הזה, שאותו אנו מכנים בשם "נורמאלי". בני האדם רוצחים זה את זה משחר ימי ההיסטוריה, וכל הפלנטה מלאה בקברים של בני אדם שנרצחו במלחמות, וגם נאכלו לתיאבון.

בהמשך אספר על התקופה אחרי שהשתחררתי מצהל, תקופת בין המלחמות שהייתה לחשבון נפש מעמיק, וההכנות לקראת מלחמת יום כיפור שידעתי שהולכת ומתרגשת מעל ראשינו הזחוחים כעננה שחורה.

השתחררתי מצהל במאי 1969. לפני שהשתחררתי הוזמנתי לראיון עם קצין הקשר. נשאלתי אם אני רוצה לחתום קבע. כמעט נפלתי על הריצפה מרוב תדהמה. שלוש שנים ערכתי, כמו שאר חברי, טבלת יאוש, מתי נצא לחופשי מהכלא הצבאי. את שלוש שנות השירות הכפוי ראינו כשלוש שנות מאסר עם עבודת פרך. בלי הערכה, בלי כבוד, בלי דרך ארץ, חפצים בשירות "המדינה". למעשה כל התקופה בחטיבה שבע, לא ממש תיפקדתי כקשר, וגם חלק גדול מהקשרים לא ממש תיפקד. פעם אחת, כאשר היינו במפקדה ששוכנה בבית החולים בקוניטרה, גורודיש כינס את פלוגת הקשר לשיחת נזיפה. הוא בא, זועם וכעוס כהרגלו תמיד, מכנה אותנו משתפי פעולה עם האוייב. למה לא נזרקנו כולנו לכלא, כנראה שצהל לא מצא מחליפים, ואי אפשר לנהל צבא בלי קשרים. האמת העגומה הייתה, שכאשר גורודיש היה בשטח, כולנו היינו במתח. כל הזמן צעקות כועסות בקשר, כשחרב השלושים וחמישה בפנים מרחפת מעל ראשינו כחרב השטן בגיהנום. היה לגורודיש הנהג המפורסם, לשבור לנו על הראש (שהיה עליו קובע פלדה) את המע"ד (מערכת דיבור, הטלפון). היינו צריכים תמיד להביא איתנו תרמיל מלא מעד"ים להחליף את השבורים. כאשר גורודיש היה בבית או בחופשה, וידענו שהוא לא מאזין, ולכך בנינו רשת ריגול מתוחכמת שהנהג או הקשר הצמוד אליו היו מודיעים לנו, הקשרים, היכן "גורו" נמצא, כפי שכינינו אותו. אז הכל זרם היטב. תחת כל שאר הקצינים, האווירה הייתה סבירה פחות או יותר. רובם היו אנשים בינוניים חסרי כריזמה מנהיגותית, אבל אנשים סבירים. אני שנאתי כל רגע שהייתי שם, ולא הייתי מסוגל

לתפקד, למעשה. היינו כל התקופה תחת מועקה ופחד, לא מהאויב, אלא מהטעות הבלתי נמנעת שעושה כל אדם, וממקל החובלים שהיה יורד על הראש בדרך שיגרה. התחמקתי מהשאלה המשונה, בקשר לחתימה על קבע, ובמהרה הסתלקתי משער המחנה בלי להתבונן אחורה, כמו שלוט נמלט מסדום. היום אני קצת תמה, מדוע השין גימל שהודיע לנו שנתיים וחצי קודם, שעדיף שנברח מכאן, לא בעט לנו בתחת כאשר סוף סוף יצאנו משם. זה בשביל להשלים את הקומפלט.

אף אחד לא אמר לנו תודה על השירות הקשה והמסוכן, בטח שלא לחצו את ידינו. באותו זמן, אחי שירד מהארץ בשנות החמישים, הציע לי לחבור אליו בצרפת. הוא הוציא את הדוקטורט בצרפת אחרי לימודיו באוניברסיטה העברית בירושלים, ולאחר שחזר לארץ, שום מוסד אקדמי לא קלט אותו. חזר לצרפת ונשאר שם. את בניו ישראל לא מעניינת. אולי זה קשור לסיפור "קליטתו" בארץ. הורי עלו לארץ עם חבריהם בשנת 1934, ואמורים היו להשתקע בקיבוץ מרחביה. ילדי הגן ערכו לאחי בן הארבע קבלת פנים צברית ראווה: הסתדרו בשתי שורות, וכל ילד הכניס סטירה לטירון המוזר, לבוש בגדים מוזרים ודובר אידיש. אחרי כמה זמן הורי ברחו משם עם חבריהם והגיעו לרעננה. משום מה לא יכולתי לעזוב את הארץ, אפילו שהיו לי כל הסיבות המוצדקות להסתלק. מאחר ולא ידעתי מה לעשות עם עצמי, והמקצוע היחידי שהיה לי היה אלחוט, אחד מהחברים שהשתחרר לפני גייס אותי לקשר במשטרת ישראל. שם שירתתי כאלחוטן ותורן נפה מעל שלוש שנים, בעיקר במשטרת בית לחם. כל אותה תקופה פעלתי ללא שום טעות. זה היה ממש קונטרפונקט של הצבא. אמנם המשטרה ארגון צבאי עם משמעת קשוחה, אלא שלא חשתי שם מאויים כמו בצבא. לא הייתה שום אווירת טרור ופחד, ותמיד יכולתי לקום ולהתפטר. גם היחס היה סביר ואנושי יותר. לא ממש אהבתי את המקום והם לא כל כך היו דלוקים על נון קונפורמיסט כמוני, לא מסופר למעשי והולך זרוק, שלא מתייחס כל כך למשמעת וגינוני טקס, אבל הייתי מאוד מסודר ודייקן בעבודה, ולא היה לממונים מה להגיד מבחינה מקצועית. במשטרה נחשפתי לעולמות אפלים השורצים בחברה הישראלית – המשטרה היא מעין צומת שבו כל הביוב האנושי של המדינה מתנקז אליו. זאת הייתה חוויה מכוונת ומעמיקה בכל מה שנוגע למהות החברה הישראלית והשלטונות. בין היתר נחשפתי לעומק לחברה הערבית, הגם שאז עדיין לא דיברתי כלל ערבית. זאת הייתה הפעם הראשונה שהתחככתי עם בני אדם ערביים, שעד אז התבוננתי בהם דרך כוונת הרובה. בני אדם כמונו, למרבה התדהמה.

גרתי במזרח ירושלים במלון "וויקטוריה", שאותו שכרה המשטרה כמלון לשוטרים. בין המשמרות הייתי נוסע מדי פעם לבית הורי ברעננה. שם הייתי צריך לעשות קפנדריה ארוכה כדי להימנע מלהפגש עם לאה, אמו של אריה סגל, חברי מהכיתה שנהגנו להתפרח יחדיו, שנהרג במלחמת ששת הימים.

במכתבו האחרון להוריו שכתב לפני יציאתו לקרב כתוב לאמר: "אני משאיר לכם את המכתב הזה לפני יציאתי להגן על המולדת, בה אני חי, ולהגן עליכם ועל משפחתכם, כי אנו, חיילי צבא ההגנה לישראל, חייבים להגן על האדמה שאנו חיים עליה. לא ניתן לערבים לעשות בנו מה שהם רוצים...". והוא מסיים בדברים "נקווה להצליח!"

לאה, לבושת שחורים תמיד, התאבלה כל ימיה על בנה יחידה שלא ישוב, והייתה מתבוננת בי בעיניים בוכות וכעוסות "למה אתה חי והוא מת?"

החל משנת 1972 פעלו בנפשי כוחות סמויים רבי עצמה, שבין היתר גרמו לי להתבונן במראה העקומה ולראות היכן אני נמצא. שנים של פעילות עקמומית, חסרת יושרה בעליל, שהיו הצורך הבסיסי להישרדות בצבא, דרשו תיקון. זה היה תהליך ארוך מייסר ומייגע, שנמשך למעשה עד היום. תהליך שגם גרם להסתכלות שונה על החיים והחברה, שנראו לי יותר ויותר כשקועים ושוקעים בביצת שגינות וטמטום, שלא רק שהציבור שואף להרפא מהם, אלא הולך ומתדרדר עמוק יותר ויותר. אני חושש שהחברה שלנו כיום מסואבת ביותר. הכל בצע כסף – שום ערכים, שום אידיאל לחיות למענו.

בתחילת שנת 1973, חשתי בדחף עמוק לצאת מהמשטרה ולהתחיל לנסות לחיות חיים אזרחיים. חשבתי לפתח את יכולותי הטכניות והאמנותיות בבנייה ועבודות עץ. בשנה זאת גוייסתי שוב לצהל, כיוון שאדם המשרת במשטרה היה פטור משירות צבאי. המילואים הראשונים להם נקראתי היה הכנת המצעד הצבאי הגדול של שנת 1973, שהיה גם המצעד

הצבאי האחרון. התפקיד שלי היה בבמת השילוח, כאשר אני מעביר את הוראות המפקד ליחידות. נדמה לי שהמפקד הממונה היה אחד מאותם אבירי לחימה דגולים, שבגופו יש יותר פלטינות מעצמות. שכחתי את שמו לצערי. אחרי כמה זמן הגיעו הטנקים של חטיבה שבע, רועמים בגאון כשהם רומסים את האספלט הרכרוכי. מפלצות ברזל ענקיות השוקלות כששים טון. ומחשבה קשה עברה בנפשי – בקרוב הכוחות האלו יושמדו. אני לא נביא וכן נביא, ולשמחתי אינני יודע בדרך כלל מה יקרה בעוד חמש דקות, אבל הייתה זאת תחושה קשה, תחושה שהלכה ונוצרה מאז הכישלון המחפיר בכראמה, יחד עם הזחיות, היומרה והשחיתות שפשו בכל רבדי החברה הישראלית. היה לי די ברור כבר אז, שעלינו לחטוף מכה חזקה על הראש כדי שנחזור לשפיות.

כדי להדגיש את עצמת היוהרה, שני טייסים של חיל האוויר החליטו לטפס על הר המון בלאן, הגבוה ביותר בהרי האלפים. הם טיפסו עליו בקיץ עם נעליים חצאיות, ללא שום ציוד מתאים. אחד מהם נעלם בערבובת הקרח הנצחיות, השני איך שהוא הצליח להחליץ.

בשישי לאוקטובר 1973, דפקו בדלת וגייסו אותי עם צו שמונה למלחמה. מאחר ולא הייתי מצוות, נשלחתי אחרי כמה ימים מפקוד מרכז לג'יפטליק לתיגבור הכוחות מול הצבא הירדני – עם המקנ"ק המפורסם ומאה כדורים. צרפו אלינו מחלקת מתאבדים עם טילי נ"ט מקורס קצינים. זה מה שאמור היה לעצור את השיריון הירדני בדרך לירושלים. אם הירדנים היו תוקפים, אחרי שעתיים הם היו מגיעים לירושלים. לא היה בינם לבירה שום דבר, חוץ מכמה טנקים שהסתובבו לאורך הגבול עם ירדן והעלו אבק...

משם שלחו אותי לגולן למפקדת האוגדה של מוסא פלד, שכבשה את דרום הרמה מהסורים. הסורים הגיעו ממש מעל עין גב, ולא ברור מה הפריע למח"ט הסורי לנסוע חופשי עד חיפה. יש איזה סיפור מוזר ששמעתי כמה פעמים, שכאשר המח"ט הזה הגיע לשם, נעמד מולו משהו או מישהו וסימן לו להסתובב ולחזור על עקבותיו. נדמה לי שאפילו המח"ט הזה כתב על כך. מה שלא יהיה, החטיבה הסורית שבה על עקבותיה.

אחרי המלחמה האוגדה ירדה לסיני ותפסה את קו התפר שבין הארמיות המצריות. נעשו הכנות מואצות לחידוש הלחימה, ובין היתר המשימות שלנו היו לדחוק את שתי הארמיות המצריות זו מזו ובכך להכניען. הארמיה השלישית המצרית הייתה מכותרת, והארמיה הצפונית כיתורה נמנע בשל לחץ סובייטי, שאיימו בתקיפה גרעינית על ישראל במקרה והצבא המצרי יתמוטט. אחרי כחצי שנה של גיוס, שוחררנו מהמילואים. יש לציין, שחוקקו איזה חוק שמי ששירת יותר מ-180 יום יקבל מענק. אותנו שיחררו יומיים לפני... ואחרי שלושה שבועות קיבלתי צו גיוס חדש לגיזרה הסורית. מייד כאשר הגעתי לרמה והצבתי במחנה נפח, פתחו הסורים בהרעשה ארטילרית בלתי פוסקת על רמת הגולן. מחנה נפח הופגז יום יום, וכולו היה מכוסה רסיסי פגזים, אבל למיטב זכרוני, שום פגז לא פגע ישירות במחנה, שגודלו כארבעה ק"מ על ארבעה. אחד הקטעים הקשים של אותה מלחמה, זה להסתובב ברמה, ובעיקר במובלעת הסורית, כיוון שהסורים ראו כל תנועה שלנו וירו עלינו מתותחים כבדים. היינו צריכים להחליף, למשל קווי טלפון שנקרעו מההפגזות, תחת ההפגזות הבלתי פוסקות. היינו נוסעים במובלעת, ופגז נוחת כמה מאות מטרים מאחורינו, ואחרי דקה פגז נוסף כמה מאות מטרים לפנינו, וההנחה שהפגז הבא יפול עלינו. משהו כמו חמישים קילו של חומר נפץ מרסק. כאשר שוחררתי משם, הגיעו להסכם הפסקת אש. כמו כולם, הייתי נבוך ומתוסכל מהתחושה שהמדינה עמדה מול השמדה, לנוכח הזלזול, השחצנות והאגו של מנהיגי המדינה והצבא. הצטרפתי אל מוטי אשכנזי, שהיה מפקד מוצב בודפשט בצפון התעלה, המוצב היחידי שלא נכנע, בהפגנות שערך נגד הממשלה. ישבנו על מדרגות מפלגת מפאי ברחוב הירקון בתל אביב, שם ישבנו גם בכינו על ציון. הוא פוטר מעבודתו והודח משירות מילואים בעקבות זאת. גיבור ישראל, שהתארגן ונלחם כמו שצריך מודח, בשעה שחבורת הקצינים היהירה הזאת, יחד עם מנהיגי המדינה, שלא הייתה להם בעיה לזרוק חייל לכלא לחודש על מחט חלודה, אף אחד מהם לא עמד למשפט על זלזול, שחיתות, רשעות וטמטום. מהר מאוד נוכחתי לדעת, כי המחאה הזאת, ששאפה להקים תנועה פוליטית, הייתה רוויה בתככים; כמה חבר'ה שסברו שזאת יכולה להיות מקפצה להתקדמות פוליטית, ניסו להשתלט, וכמו כן, כנראה שסוכנים מושתלים של השלטון פעלו מבפנים כדי לסכל את ההתארגנות הזאת. הגעתי למסקנה, שאם אחרי מכה כל כך קשה אין ביכולתינו להתאחד

ולהתארגן כדי להביא שינוי מחשבתי ופוליטי, שאין שום טעם בפעילות פוליטית. מאז אין לי שום עניין ואינטרס בפוליטיקה, ואין לי שום עניין בימין או שמאל. מהלכי מלחמת יום כיפור ומחדליה ידועים למדי, ואין לי הרבה מה להוסיף כאן. אינני היסטוריון או חוקר צבאי. אני דן יותר במצבי הרוח ותחושות אישיות כאיש קטן שניסה לבצע את המוטל עליו כפי יכלתו.

האלוף ישראל טל (טליק) הציע אחרי ששת הימים להכין במדבר סיני כמה "אגרופי פלדה", כך הוא כינה את עוצבות השיריון, ולתת למצרים להיכנס. טנק שנוסע בחולות כמה קילומטרים, סובל משחיקה עצומה. דעתו נדחתה, והוקם קו בר לב, הכושל, שלא היה לו שום סיכוי לסכל את הסתערות הצונאמי של 150 אלף חיילים הנחושים להשיב את הכבוד הלאומי המנופץ.

את גורודיש, גיבור ששת הימים, הדיחו בטענה שלא ידע לנהל את המלחמה. כנראה שכוחות ההיסטוריה בוחרים מדי פעם אישיות מסויימת לייצג מהלכי רוח כלל חברתיים. הוא למעשה הפיל את התיק על עצמו, בהתנהגותו המטורפת והנפוחה, חסרת היושרה ומוסריות. כמה חודשים אחרי המלחמה קברנו את אלישע פלג (פוטשניק). אלישע, או אלישער, כמו שאמו נהגה לכנותו, היה ענק, יפה תואר ומחונן. נולדנו באותה שנה. הוריו והורי וחבריהם, היו מעין שבט מלוכד שעלה לארץ בשנות השלושים כגרעין להצטרף לקיבוץ. אבל עזבו את הקיבוץ עד מהרה והלכו לגור במקומות אחרים בארץ. הקבוצה היפה והמסורה הזאת נהגה להיפגש כמה פעמים בשנה, לעתים קרובות אצלינו. הייתי מתבונן באלישער מלמטה למעלה. הוא נהרג בטנק בקרבות הבלימה הנואלים בתעלה, בגשר פירדאן, אליו הגעתי בששת הימים. עמדתי מהצד, הרחק, בבית הקברות. הביאו את האמא. למרות כל הזוועות שהייתי עד להן בחיי, מראה כזה אין לתארו. היה זה האדם המת ביותר שראיתי מהלך. מעין גווייה חסרת חיים שבאה לקבור את שאריות בנה שנשרף בטנק.

אלישע פלג (פוטשניק) (ראו נספח בסוף)

בתהליך ההתפכחות שעברתי ואני עובר עד היום, למדתי כי קיימים חוקים קוסמיים, המחייבים כי לכל פעולה תבוא פעולת נגד, או מה שמכנים כחוקי הקארמה, שאותם חכמי ישראל ידעו היטב. וידועה אמרתו המפורסמת של הילל הזקן: "על דאטפך אטפוך, וסוף מטיפיך יטפון". (הילל ראה גולגולת צפה בנהר ואמר לה: מאחר ואתה הטבעת מישהו בחיך הקודמים, הטביעו אותך, ואלו שהטביעו אותך, סופם גם הם לטבוע". בכך הראה בקיאות בחכמת העידן החדש, המבשרת את הישארות הנפש, לידה מחודשת בגוף וחוקי הקארמה). תובנה רבת עוצמה שירדה לי אז, שסיבת המלחמה – כל מלחמה – היא האגואיזם. האגואיזם הפרטי הולך ומצטבר, וכאשר האגואיזם הכללי מגיע לרמה מסויימת, פורצת מלחמה כדי לנקות את הזוהמה מהתודעה האנושית.

אבל למעשה הקונצפציה השגויה של מנהיגי המדינה והצבא, מנעו למעשה ניצחון מכריע מול צבאות ערב, בצירוף הלך הרוח השחצני וההיר של כלל הציבור. מנהיגים הם לעתים קרובות מראות של הציבור שמקים אותם. ישראל נסוגה לגמרי מחצי האי סיני, הגם שלדעתי, לו היו מנהלים את המשא ומתן נכון, יכולנו להישאר עד היום במחצית סיני, גם ולמרות הלחץ האמריקאי. ואם כבר החזירו את סיני, למה נשארנו עם רצועת עזה? מישהו אצלינו חושב

בכלל על תוצאות, מסתכל קדימה? אלו ערבים, ורובם למעשה מצרים שבאו לעבוד בפלשתינ, היכן שמצאו עבודה כאשר היהודים החלו לשוב לארץ ישראל. הזיות השלום של ארצות המערב ופתרונות כפויים לא יכולים להצליח, כיוון שארצות האיסלאם והאומה הערבית לא יכולים לסבול הקמה של שום מדינה על אדמה מוסלמית קדושה, שנפדתה בדם השאהידים. אם הם יסכימו למדינת ישראל, הם יצטרכו להחזיר את מצרים לקופטים, את צפון אפריקה לברברים, לתת עצמאות מדינית לדרוזים, לכורדים, לזורואסטרים ועוד עשרות ומאות עמים שנכבשו, דוכאו והכרחו להתאסלם תחת הכיבוש הערביסטי חסר הרחמים. ובסופו של דבר לחזור לחצי האי ערב, ממנו הגיחו לפני כאלף וחמש מאות שנה כדי לכבוש את העולם ולהשליט את הדת האכזרית שסילפה את תורת מוחמד.

מאחר וגרתי ברעננה, כנראה שנקף אותי המצפון, או שלא חשתי קרוע מספיק, התנדבתי כמה זמן בבית לוויןשטיין, שם טיפלו בפצועי צהל שנפגעו בראשיהם בקרבות. היה זה מחזה קשה, לראות מי שהיו פעם אריות אדם, לא מסוגלים לשלוט באבריהם. היה שם נער אחד שהלך עם שלשת רבעי ראש.

זרם הפצועים היומימי שהגיע משדות הקטל בכבישים, רב פי כמה וכמה מפצועי צהל במלחמות. אנשים שחייהם התרסקו ממכה קטנה בראש. אחרי המלחמה, ולמעשה לא עבדתי כשנה וחצי, (נתנו לנו איזה פיצוי קטן מהמדינה), שלחתי מכתב לשלישות וביקשתי לעשות שירות קצת יותר רציני. הציבו אותי באחד מגדודי המילואים של גולני, ושם עברתי אימוני לוחם חי"ר. היה דווקא כיף. כיבוש פיתה סורית, לב"ב, הסתערות עם מאג"ים על גבעות החול ושאר ירקות. שם ביליתי ב"מלחמת לבנון הראשונה" או מלחמת של"ג, כפי שכינו אותה במעין ציניות, שלצד, גם אותה חזיתי כחצי שנה לפני שפרצה וידעתי שאנחנו הולכים לאכול שם חרא רציני. איך התובנה הזאת הגיעה אלי, זה כבר סיפור ארוך. למיטב זכרוני, השיעים היו ידדי ישראל לפני מלחמת ששת הימים. אבל אחד מחכמינו החליט לחבור לאויביהם. והשיעים, לא סולחים גם אחרי אלפיים שנה. ואינתיפאדות, (שגם אותן ידעתי מראש שעומדות להגיע) ובטש"ים, וכהנה וכהנה. ובכל פעם אפשר היה לחטוף איזה כדור או פצצה בקשיש. גם בקת"ב בוער שעף מעל הג'יפ בלילה. יכול להיות שגורודישי היה בכל אופן נותן לי איזו טפיחה קטנה על השכם. ג'ובניקים כמו קשרים הוא לא סבל. לוחם אמור להיות לוחם. עציון בקר, אוקטובר 2018

על גורודישי:

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A9%D7%9E%D7%95%D7%90%D7%9C_%D7%92%D7%95%D7%A0%D7%9F

על מבצע כראמה

<https://www.haaretz.co.il/1.1172039>

סיפורו של יוסי בן חנן

<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4391924,00.html>

אריה סגל

בנם של אברהם ולאה, אח בכור לארנונה. נולד ביום כ' בתמוז תש"ח (27.7.1948) בניקוסיה אשר בקפריסין. בעודו תינוק - בשנת 1949 עלתה המשפחה לארץ. אריה סיים את לימודיו היסודיים בבית-ספר ממלכתי ברעננה והמשיך ללמוד בבית-הספר התיכון החקלאי "עירון" שבחדרה. השתייך לגדנ"ע ובמסגרת זו עבר קורס מ"כ והוסמך לתפקיד זה. אריה אהב ספורט - ריצה וכדורגל. לצה"ל גויס במאי 1966 והתנדב לחיל-הצנחנים. עבר קורס מ"כ. השתתף בקרב על סמוע בהיותו ששה חדשים בלבד בצה"ל. עוד הוא בשירות-החובה פרצה מלחמת ששת הימים ובשעה שניסה לאגוף כוח-אויב כדי להשתיקו נפל באש החזקה; זה היה בחרת זיתון שליך עזה ביום הראשון לקרבותיה, הוא כ"ו באייר תשכ"ז (5.6.1967). הובא לקבורה בבית-הקברות הצבאי לשעת-חירום בבארי ולאחר זמן הועבר למנוחת-עולמים בבית-הקברות ברעננה. במכתבו האחרון להוריו שכתב לפני יציאתו לקרב כתוב לאמר: "אני משאיר לכם את המכתב הזה לפני יציאתי להגן על מולדת, בה אני חי, ולהגן עליכם ועל משפחתכם, כי אנו, חיילי צבא ההגנה לישראל, חייבים להגן על האדמה שאנו חיים עליה. לא נתן לערבים לעשות בנו מה שהם רוצים..." והוא מסיים בדברים "נקווה להצליח!" שמו הונצח בבטאון המועצה המקומית של רעננה.

אלישע פלג (פוטשניק)

אלישע, בן אידה ויוסף ז"ל, נולד ביום י' באב תש"ח (11.8.1948) בפתח-תקוה. הוא למד בבית-הספר היסודי "תל גנים" ואחר-כך המשיך את לימודיו בבית-הספר התיכון "מודיעין" ברמת גן. אלישע היה תלמיד שקדן וחרוץ והצטיין בלימודים. במשך כל שנות לימודיו היה בין התלמידים המעולים בכיתתו. הוא השיג ציונים טובים מאוד ללא קושי וללא מאמץ. נוסף על זאת ניחן בחוש הומור בריא וידע לספר בדיחות ולהתלוצץ. מוריו אהבו אותו בזכות כישרונותיו וחרופותו וחבריו לכיתה אהבו אותו כחבר וכאדם. תמיד מוכן היה לעזור לזולת ורבים מבני כיתתו חייבים לו תודה על עזרתו, שבלעדיה לא היו מצליחים לעבור את בחינות הבגרות. בשעות הפנאי היה משתתף בפעולות של שכבת "עציון" בקן הצופים ברמת-גן, שם למד להעריך את עקרונות הצדק, הישר והמוסר. הוא היה נער חברותי מאוד ובכל חברה היה פעיל ומפעיל אחרים. חברים אהבו לבוא אליו הביתה ולבלות במחיצתו שעות ארוכות. הוא ידע להקשיב לבריות ולעורר בהם אמון. רבים מידידי מצאו בו חבר נאמן, המוכן להטות אוזן קשבת ללבטיהם ולעוץ להם עצה טובה. תמיד היה עליז ואופטימי ואנשים היו רגילים לראותו מחייך. אלישע היה אדם נעים הליכות ויודע להתחשב בזולתו, שכן רחש כבוד לכל אדם באשר הוא אדם. כן היה קשור בעבודות אהבה להוריו ולאחיו ולאחר מות אביו התחזקו עוד יותר הקשרים בינו לבין אמו האלמנה. מאחר שהיה הבן הבכור הפך לראש המשפחה. הוא היה גאה בכך ונשא בכבוד את עול החובות שנבעו מכך. עם זאת חיכה בקוצר רוח למועד גיוסו לצה"ל. הוא ציפה בהתרגשות לעולם החדש ולחוויות החדשות המזמנות לו בצבא. עוד בטרם גיוסו החליט להתנדב לחיל קרבי.

אלישע גויס לצה"ל במחצית אוגוסט 1966 והוצב לחיל השריון. לאחר הטירונות עבר קורס יסוד במקצועות השריון וסיים בהצלחה רבה. הוא אהב את חיל השריון והיה גאה על שהוא נמנה עם חייליו. כמו כן התייחס ברצינות רבה לתפקידו ומילא אותו בקפדנות ומתוך הרגשת אחריות. מפקדיו היו מרוצים ממנו מאוד ועד מהרה שלחו אותו לקורס מפקדי טנקים. גם קורס זה סיים בהצטיינות והוצב כמפקד טנק ביחידת שדה. במלחמת ששת הימים, שפרצה באותם ימים, הצטיין כלוחם וכמפקד בקרב. הוא נלחם בציר המרכזי בסיני, במסגרת אוגדתו של האלוף שרון ומפקדיו, שהתרשמו מיכולתו לפעול כמפקד בתנאי לחץ של קרב, החליטו לשלוחו לקורס קצינים. הוא סיים בהצלחה את הקורס בבית-הספר לקצינים, אך בהשלמה החילית הודח, שלא באשמתו, כשבוועים לפני תום הקורס. הוא הוצב לבית-הספר לשריון ועסק בהדרכה של תותחנים בחיל השריון.

בתום תקופת השירות הסדיר השתחרר והחל עובד במשרד הביטחון. לאחר תקופה מסוימת עזב עבודה זו, כשהתקבל לעבודה במשרד ראש הממשלה. לאחר שעשה כשנתיים בעבודה זו החליט להמשיך בלימודים. הוא נרשם לחוגים של מדע המדינה וקרימינולוגיה באוניברסיטת בר אילן. אז גם החליט לשאת את חברתו עדי אישה. כחצי שנה לאחר נישואיהם פרצה מלחמת יום הכיפורים. במלחמה השתתף אלישע בקרבות הבלימה באזור גשר פירדאן בסיני, בתפקיד מפקד טנק. ביום י"ב בתשרי תשל"ד (8.10.1973) תוך כדי הסתערות הפלוגה על הפירדאן, נותק הקשר עם הטנק שלו והוא נפל בשטח שנכבש על ידי המצרים. לאחר החזרת גופתו הובא אלישע למנוחת-עולמים בבית-העלמין הצבאי בקריית-שאול. השאיר אחריו אישה, אם ואח. לאחר נפלו הועלה לדרגת רב-סמל.